

ЖАРСЦІ НА АГРАСЯДЗІБЕ, АЛЬБО ЦІ ЛЁГКА ЗАСЕКЧЫ ПЕЎНЯ

I

У аўторак, ад самай раніцы, Сцяпану Гайцюкову патэлефанавалі і папрасілі неадкладна зайсці да старшыні райвыканкаму. І хаця ў Сцяпана, гаспадара турыстычнай аграсядзібы, усё наўкол было «схоплена», а начальнік раённай міліцыі быў ягоным асабістым сябрам, усё адно дзесьці пад сэрцам нарадзілася трывога. Ды яно і зразумела: на мінулым тыдні яму завезлі на сядзібу сорак бетонных слупоў, якія ў паперах значыліся як спісаныя, а насамрэч былі скрадзены з нейкай будоўлі.

І вось, блізу абеду, Сцяпан увайшоў у прымальню старшыні, сакратарка адразу ж разнасцежыла масіўныя, з пазалочанымі ручкамі, дзверы, і гэта ўжо дарэшты ўстрывожыла душу.

Старшыня, Спартак Іванавіч Марусіч, працаваў на сваёй пасадзе другі год. Прыслалі яго аднекуль з Магілёўшчыны, і напачатку ён сядзеў у сваім кабінце невылазна, нібыта ў крэсла ўмураваны, але апошнім часам стаў гойсаць па раёне і наводзіць парадак. І першае, што зрабіў, — перавёў ў простыя інжынеры загадчыка аддзела капітальнага будаўніцтва выканкама. А цяпер, па чутках, збіраўся ўшчыльную заняцца ўладальнікамі аграсядзібаў.

Кіраўнік раённай «вертыкалі» сядзеў за сталом і размашыста падпісваў нейкія паперы. Нарэшце ўзняў вочы, акінуў наведніка дапытлівым позіркам, нібыта спрабуючы даўмецца — чаго ён тут таўчэцца, і толькі тады кіўком галавы паказаў на крэсла.

— Ты беларускую мову ведаеш? — знянацку запытаўся Марусіч і пытаннем такім канчаткова збянтэжыў наведніка.

— Вучыў калісьці... у школе, — прамармытаў Сцяпан і яшчэ больш насцярожыўся: ад беларускай мовы нічога добрага чакаць не даводзілася.

— Усе мы калісьці штосьці вучылі, — гаспадар кабінета закінуў на патыліцу пасму рудых валасоў. — Карацей, сітуацыя такая, — у голасе старшынёўскім загучалі ноткі заклапочанасці і нават лёгкай трывогі, — да нас едзе місі-іс... — Марусіч адгарнуў старонку настольнага календара, падслепавата прымружыўся, — ...місіс Каліста Маер-Бянькофф. Не простая, скажу табе, госця: з дзвюма «ф» пры канцы прозвішча і з некалькімі мільёнамі на банкаўскім рахунку.

Зразумеўшы, пра што гаворка, Сцяпан перавёў дых, адкінуўся на прыслон дыхтоўнага крэсла.

— Спартак Іванавіч, дык у мяне ж звычайная, гонтай крытая хата. Куды ў такую халупу заморскую мільянерку сяліць. Вунь, у іншых... двухпавярховыя сядзібы, аўстрыйскі фаянс..

— Ты не зусім разумееш сітуацыю, — перарваў Спартак Іванавіч і зноўку, цяпер ужо ліхаманкавым рухам, перагарнуў настольны каляндар. — Мільянерка родам з нашых мясцін і прагне панурыцца ў часіны дзяцінства. Так што ніякіх еўрарамонтаў, ніякіх сілікатаў-ламінаў. Я тут з дырэктарам музея дамовіўся. Прывязаць табе кросны, маслабойку, лапату, яшчэ якога антыкварнага начыння...

— Якую лапату? — з панічнай інтанацыяй перапытаў наведнік.

— Якой бабы каравай у печ садзяць. Трэба будзе, да ўсяго, і хлеб спячы.

Пачуўшы такое, Сцяпан заклапочана кашлянуў.

— Ці не зашмат турботы будзе з той госцяй. Дый каравай у нас ужо сто гадоў ніхто не пёк...

— Нічога, знойдзеш якую бабулю... Пагатоў, прыезд гэтай... як яе... з дзвюма «ф»... знаходзіцца на кантролі аблвыканкама. Уцяміў?

Сцяпан ізноўку кашлянуў, цяпер ужо з пакутай.

— Ну не ўздыхай ужо так, — гаспадар кабінета чарговым разам скасіў вока на каляндар. — Ты, дарэчы, колькі маеш з чалавека?

— Дзесьці дванаццаць даляраў у суткі, — з неахвотаю адказаў Сцяпан, напусціўшы на твар устурбавана-заклапочаную гімору.

— А тут атрымаеш у дзесяць разоў больш. І прыедзе яна не адна, а з унучкай. Так што падлічы сутачныя прыбыткі і рыхтуй аграсядзібу для сустрэчы дарагіх гасцей.

Падрахаваўшы ў галаве прыбыткі, наведнік прыкметна пажвавеў, памкнуўся ўзняцца з крэсла, але Марусіч паўтарыў пытанне, на якое дагэтуль не пачуў адказу:

— Дык як у цябе... з беларускай мовай?

Спартак Іванавіч зірнуў на Сцяпана з прытоенай усмешкай, ледзь прыкметна варушачы верхняй, кепска паголенай губой.

Хвіліну Сцяпан няўцямна лыпаў вачыма, дзівячыся — на якую халеру здалася старшыні тая мова, — і Марусіч з вохканнем падняўся на ногі.

— Амерыканка ж, Кажу, з нашых мясцінаў. А яны там усе, хто за акіян падаўся, нацыяналісты. Толькі па-беларуску і шпрэхаюць. Так што прыйшла ўказіўка з вобласці — арганізаваць прыём на матчынай мове, каб на яе ліха... Трэба будзе нейкую культурную праграму задзейнічаць, па раёне правесці, паказаць тое-сёе... Карацей, ёсць у цябе знаёмыя, якія добра мовай валодаюць?

Сцяпан утрапёна паглядзеў на столь, разявіў у задуменні рот, перабіраючы ў памяці сяброў і знаёмых, але нікога вартага так і не згадаў. Неўзабаве і кіраўнік «вертыкалі» утаропіўся ў столь, заварушыў вуснамі і нечакана ляпнуў далонню па сталае — ды так рашуча, што наведнік сцэпануўся.

— Хаміцкі! Паэт наш мясцовы! І як яго адразу не згадаў? — гракнуў Спартак Іванавіч і пры гэтым натхнёна пацёр далоні.

— Гэта той, што ў газеце працуе? — па голасе Сцяпанавым было зразумела, што ён не падзяляў старшынёўскага натхнення.

— Працаваў... выгнالی за п'янку.

— Куды ж яго... такога... экскурсаводам браць? Надоечы бачыў ля піўной — стаіць, трасецца ўвесь.

— Ну дык што нам, з вобласці чалавека выпісваць? — буркнуў Марусіч, — ды і ў

вобласці ўжо нікога не знойдзеш. Карацей, едзь у піўную, шукай Хаміцкага.

Пасля кабінетнай задухі Сцяпану добра дыхалася. Ён стаяў на бетонных прыступках і глядзеў на неба. Калі гадзіну таму заходзіў у выканкам, свяціла сонца і неба было празрыстым да прадоння. Цяпер жа па небе плыло ашмоцце навальнічных хмар, і гэта прадракала навальніцу. Але пахмурны прасцяг зусім не псаваў настрою. Наадварот, душа Сцяпанова поўнілася нейкім дзіўным захапленнем.

Два гады прамінула, як ён перабудаваў бацькоўскую хату ў турыстычную аграсядзібу і з той хвіліны пазбыўся спакою. Вось і цяпер Сцяпан стаяў ля райвыканкама, а душа ягоная была там, на родным падворку, які мінулай ночы аж па край абванітавалі пастаяльцы — пяцёра піцерскіх дзеццоў. Дзіва што: за два дні піцерцы агоралі цэлую скрыню гарэлкі!

«Заўтра ж выганю ўсю гэтую п'яноту», — раз'юшана і ў адначас весела сказаў сам сабе Сцяпан. Адчуванне таго, што хутка ў яго з'явіцца іншыя пастаяльцы — выхаваныя, непітушчыя і, галоўнае, з туга набітымі гаманцамі, — сціскала душу спазмам замілавання гэтым светам, гэтымі нізкімі разбэрсанымі хмарамі, гэтымі далёкімі грывотамі, што абудзіліся за даляглядам, і Сцяпан, не адчуваючы пад сабою ног, кінуўся да машыны. Хацеў яшчэ да дажджу пад'ехаць да піўной летамкі на Савецкай вуліцы.

II

Даўно не пачуваў сябе так шчасна Вася Хаміцкі, як тут, на аграсядзібе. Хаця за апошнія дні і ўходаўся дарэшты, бо давалося і дровы секчы, і траву касіць, і ваду цягаць у лазню, і нават з маслабойкай завіхацца. Ды што там фізічная праца. Мусіў нават дэкаратыўным мастацтвам заняцца: выразаў лобзікам з фанерыны сілуэт бусла, а потым яго размаляваў. Гаспадар прыбіў бусла да вільчака хаты, і потым яны доўга не маглі зразумець — што ў ім не так. Аказалася, што лапы зрабілі каленямі наперад, а ў буслоў жа яны назад глядзяць.

Адрыгнуўшы сытным баршчом, Васіль дастаў з кішэні портак пакамечаны аркушык, разгладзіў на грудзіне. На ім імклівай рукой быў намаляваны ўзгоднены райвыканкамам маршрут заўтрашняй выправы па гістарычных мясцінах, паўзверх якога бег размашысты надпіс: «Пачаць экскурсію словамі: „Непазнавальна змяніўся за апошнія дваццаць гадоў наш раён“».

Васіль бязгучна вылаяўся, пхнуў паперку назад у кішэнь. Што якое, а ўжо словам ён валодае, тут падказак не трэба. І раён ведае як ніхто іншы. За час працы ў газеце сто разоў яго аб'ехаў — і ўдоўжкі, і ўпоперак. Божухна, і пра што толькі не даводзілася пісаць... і пра міфічныя ўдоі, і пра «лінейкі гатоўнасці», і пра звышпланавы вываз арганікі на палеткі. А цяпер вось і сельгасаддзел у газеце скарацілі, і яго, паэта, ветэрана раённай журналістыкі, з працы выгналі.

Звёўшы да пераносся кусцістыя бровы, Васіль уголас вылаяўся на адрас рэдактара «раёнкі» і, закінуўшы рукі за патыліцу, стаў глядзець на светлыя шчыліны, што праціналі дах адрыны.

Мінулага аўторка Васіль, як заўсёды, сядзеў у піўной летамцы на Савецкай, і раптам перад вачыма паўстаў Сцёпка Гайцюкоў — стары прыяцель, з якім колісь вучыліся ў сельгасакадэміі і які пару гадоў таму з’ехаў з горада і жыў недзе на аграсядзібе. Сцёпка, азірнуўшыся, паказаў на мігах, што трэба пагаманіць, і яны нетаропкай хадю прайшліся ўздоўж вуліцы. Гайцюкоў стоеным голасам паведаміў, што ў яго на сядзібе мае атабарыцца амерыканка, якая зусім не ведае расейскай мовы — толькі беларускую ды ангельскую, — і прапанаваў Васілю папрацаваць тыдзень у якасці перакладчыка. Прапанова была зманлівай, але і насцярожвала. Амерыканцаў ён зроду не бачыў, а халера іх ведае — што яны могуць учыніць. А раптам паспрабуюць завербаваць? Ці ж мала было выпадкаў? Магчыма, Васіль і адмовіўся б ад такой прапановы, ды тут секануў шпаркі дождж, яны ўбіліся ў Сцяпанаў легкавік і давялося, на знак згоды, лягнуць далонню па хціва падстаўленай пяцярні. Ну і не схібіў, бо тут, на аграсядзібе, былы журналіст пачуваў сябе як у бога за печчу. Сыты, памыты — у лазні дзве гадзіны парыўся, — і ў новай вышыванай кашулі. Сцяпан адмыслова ездзіў па яе ў горад — пазычыў у нейкага фальклорнага калектыву. Трэба было заморскіх гасцей у нацыянальных строях сустрэць.

Амерыканка, місіс Маер, Васілю адразу спадабалася. Кабеце было даўно за семдзесят, а яна мела танклявую дзявочую паставу і не па ўзросце пышную фрызуру з уплеценым у скронь белым гарлачыкам. І звалі яе адмыслова: Каліста. Васіль, набраўшыся смеласці, пацікавіўся — адкуль такое дзіўнае імя? Аказалася, што бацька кабеты ў маладосці захапляўся навуковай фантастыкай, таму й назваў дачок у гонар спадарожнікаў Юпітэра: Каліста і Амальтэя.

Адно кепска — мучыла амерыканку задышка. Крыху пройдзе, спыніцца, на што-небудзь абапрэцца і зморана дыхае. І дыханне ў яе прыемнае — мятна-шакаладнае. Іншая рэч — унучка. Тая не па гадах тлустая. Як бяжыць, дык трыбух трасецца. Няйначай, ад кока-колы ды хот-догаў так расперла. І па-беларуску зусім нічога не цяміць. А вось бабуля, хаця і з нейкім дзіўным акцэнтам, а размаўляе на добрай літаратурнай мове. І асабліва любіць паэзію. Васіль тых вершаў ведае да халеры і раз-пораз іх чытае. І, што дзіўна, калі свой верш прачытае, місіс Маер толькі лагодна пасміхнецца. А прачытае якога класіка — адразу ганарар атрымлівае: дзесяць даляраў адной паперкай. Сёння раніцай, яшчэ да сняданку, прачытаў знакаміты верш «Трэба дома бываць часцей», дык госця расчулена носам шморгнула і паўсоценнай баксінай абдарыла.

Ну і, вядома, вось ужо чацвёрты дзень на губе і росачкі не было. Нават «дзембельскі каляндар» завёў: тры драпіны іржавым цвіком правёў па шуле. Першыя два дні надта цягнула ўзяць чарку, цяпер крыху адлягло. Увечары, як будзе спаць класціся, чацвёртую драпіну накрэмзае.

Спаць, праўда, даводзіцца ў адрыне, але яно і лепш: свежае паветра, здаровы сон і сена пахне так, што галава кружыцца. Сцяпан надоечы наогул прапанаваў застацца ў яго да Новага года. Збіраецца, казаў, мансарду будаваць, агароджу на бетонных слупах вакол сядзібы ставіць...

«Эхх!» — каротка выдыхнуў Васіль, кульнуўся на бок, збіраючыся крыху падрамаць, ды тут знадворку даляцеў заклапочаны голас гаспадара:

— Ты дзе?!

Васіль з'ехаў з тарпы, на хаду размінаючы рукі, як гэта робяць п'яністы перад канцэртамі.

— Таўстуха курынага булёну просіць, — Сцяпан незадаволена кінуў на дзверы хаты, — так што трэба пеўніка секануць. Вунь таго, цыбатага. А то ён на людзей кідаецца. Калодка з сякерай за адрынай стаіць.

Гаспадар пайшоў да хаты і ўжо з ганку крыкнуў:

— Круп сыпані ў хляве ды дзверы зачыні. Проста так не зловіш.

Васіль у адказ махнуў рукой. Ён сам нарадзіўся ў вёсцы і такія парады гучалі недарэчы.

Злавіць цыбатага задзіраку, што праўда, было не так і лёгка. На парадзе гаспадара Васіль сыпануў панцаку, паклікаў курэй, тыя гамузам збегліся, але задзірака ў хлеў не пайшоў. Стаяў ля шчарбатага ганка і незадаволена квахтаў, узняўшы пёры на шыі.

— Пеця, Пеця, — паклікаў Васіль, сыпануў круп на ганак, і певень з насцярогаю ўвайшоў у хлеў.

Нарэшце дзверы былі зачыненыя і звыклія да зыркага сонца вочы апанавала шарая памрока. Уваччу паплылі вясёлкавыя кулі, а паміж імі размытымі белымі плямамі замітусіліся куры. Васіль, аднак, не выпускаў з поля зроку пяюна-задзіраку і, калі той падышоў бліжэй, кінуўся яго лавіць. У хляве ўсчаўся гармідар. Куры лёталі, б'ючы крыламі па твары, голасна кудахталі, а дзесьці над галавой, заляцеўшы на вышкі, галасіла, прадракаючы бяду, сіпатая курач. Да таго ж за дзвярыма адчайдушна забрахала гаспадаравы сучка і спалохана задзяўкаў шчанюк. І калі, пабіўшы галаву аб загарадку, Васіль схопіў гарластага злодзея за хваста і са словамі «Адлётаўся, паскуда!» прыціснуў да грудзей, аказалася, што лапаў не пеўня, а рабую курыцу. Толькі хвілін праз пятнаццаць — з пабітай галавой, з пер'ем у валасах і з размазаным на носе курыным памётам — Васіль баднуў галавой дзверы хлява і сутыкнуўся з амерыканкай. Заморская госця была не на жарты ўсхваляваная. Перапужалася, відаць, пачуўшы сабачы брэх і курыны лямант. Але нечакана пасміхнулася, паспрабавала палашчыць пеўня, якога Васіль сціскаў дзвюма рукамі.

— Уот э вандэфул кок! — уражана прашаптала місіс Майер, забыўшыся на імгненне родную мову, але тут жа страсянула кудзеркамі: — «Кок» па-ангельску «певень».

— Ды я ведаю, — буркнуў Васіль, згадаўшы малюнкi свойскай птушкі з падручніка ангельскай мовы і подпісы пад імі: *cock, goose, duck*.

Спачатку Васіль хацеў адпусціць пеўня — ну не секчы ж яго на вачах гэтай Каністры, ці як яе там... Але ж тут і зло ўзяло. Столькі часу лавіў гэтага нягодніка, лоб пабіў, кашулю завэдзгаў... і што цяпер — адпусціць? Ну ўжо не... другім разам будзеш лавіць — інфаркт атрымаеш. Ды і што тут страшнага? Цюкнуў сякерай, абскуб, абсмаліў і ў чыгунок укінуў.

Не ведаючы, як адчапіцца ад Каністры, Васіль з нецярплівацю пераступіў з нагі на нагу, заклапочана азірнуўся на бокі, і тут яму пашанцавала: з сабачай будкі вылез таўсматы шчанюк, і кабета, ляпнуўшы далонямі, кінулася яго лашчыць.

Сцярожка, на дыбачках, завярнуў Васіль за адрыну, падышоў да калодкі, выдзер з яе сякеру і ўжо замахнуўся, каб адсекчы пеўню галаву, ды тут за спінай нема, з

гартанымі нотамі, залямантавала амерыканка.

— Што вы робіце?!

Рука здрыганулася, і з-пад сякеры адляцеў толькі грэбень. Певень вырваўся з рук, узляцеў у паветра, скокнуў на голаў Каністры, цыркнуўшы на твар гарачай юшкі. Амерыканка ціха вохнула, закаціла вочы, з млявай павольнасцю асунулася на зямлю. У тую ж хвіліну, пакліканая немым бабчыным воклікам, з-за адрыны вытыркнулася ўнучка і, пабачыўшы скрываўленую бабцю і поруч з ёю мужчыну з сякерай, таксама вохнула, ушчаперылася ў збуцвелую сцяну і, здзіраючы з пальцаў манікюр, таксама абрынула вобзем.

Неўзабаве з-за рога адрыны вылецеў гаспадар аграсядзібы. З разгону ён зачачіўся нагой за таўстуху і нават збялеў з перапуду. Але тут жа ўцяміў, у чым справа, прыпаў вухам да грудзіны непрытомнай пастаялкі.

— Ці жывая? — сіпата запытаўся Васіль, звяртаючыся да выстаўленага Сцяпанавага азадка.

Сцяпан у адказ мацюкнуўся.

— Ідзі лепш зірні — што з унучкай!

Васіль крадком падышоў да таўстухі і перавёў дых: малады арганізм справіўся са стрэсам і дзяўчына ўжо спрабавала падняцца. Але, угледзеўшы Васіля, прыціснулася плячамі да сцяны і са слязьмі на вачах перахрысцілася.

— Сякеру кінь, халера! — грывнуў за спінай адчайны Сцяпанаў голас.

Толькі цяпер заўважыў Васіль, што трымае ў руках сякеру. Выпусціўшы з рук тапарышча, ён разважліва, прачышчаючы глытку, кашлянуў у далонь.

— Кок... май кок! — паспрабаваў штосьці патлумачыць па-ангельску, але таўстуха, пачуўшы слова «кок», шалёнымі вачыма ўтаропілася на крэсла Васілёвых штаноў і яшчэ ямчэй прыціснулася да адрыны.

— Дзе ты, йоп?! — гаспадар ускочыў на ногі, падхапіў пастаялку пад пахі. — Бярыся, пацягнем да калодзежа!

Місіс Майер была на дзіва лёгкай.

Паклаўшы змарнелую небаракую ля калодзежа, Васіль налёг на корбу калаўрота, з аглушальным плёскатам выцягнуў паўнюткае ядро і хацеў быў шухнуць вады на самлелую гасцю, ды Сцяпан перахапіў ядро.

— Ты што, бляха, зусім ашалеў?!

Сёрбнуўшы на поўную губу халадзёнкі, гаспадар аграсядзібы пырснуў вады на твар непрытомнай пастаялкі.

— Ну што стаіш, як усёршыся. Ляці ў хату, цягні скрыню з лекамі. Адрозу ля ўваходу, на сцяне вісіць.

Васіль ужо бег да хаты, а Сцяпан усё крычаў яму наўздагон: — Мабілу прыхапі, трэба «хуткую» выклікаць!

На ганку былы журналіст спыніўся, і нечаканая думка працяла свядомасць: «А што я, сапраўды, бегаю тут, як усёршыся?» — Васіль збіў з чупрыны пух, выцер рукавом курыны памёт з носа. «Знайшлі парабка. Запрашалі выправу правесці, а тут ужо на двух руках мазалі. Працую як мурын на плантацыі. І ноччу сну няма праз камароў. Самі ў хаце на ложках дрыхнуць, а мяне ў адрыну ўперлі», — і, дзіўная рэч, пад уражаннем тых гарачкавых думак ногі панеслі яго ў шырокае поле. Спачатку ён ішоў нясмела, сюд-туд азіраючыся на Сцяпанаву аграсядзібу,

потым прыпусціў нібыта яму жару кінулі ў порткі ды тут жа ізноў заповоліў хаду і са сполахам уваччу зірнуў праз плячук.

«А як возьме ды здырдіцца? На каго тады пальцам торкнуць? На мяне, вядома», — ад такіх думак былому журналісту стала не па сабе і ногі зрабіліся ватнымі. «Але што я такога зрабіў? Пеўню грэбень адсек?» Васіль згадаў раптам, як у далёкім дзяцінстве маці адсекла качцы галаву, тая стала бегаць, безгаловая, па двары, а ён, дзіцянё, крычаў ліхім голасам: «Мама, мама! Яна яшчэ жывая!»

Згадаўшы маці, Васіль пракаўтнуў халодны камяк, што знянацку падступіў да горла, рашуча пашыбаваў па полі — туды, дзе стаяў шыхт высокіх бярэзін, на якіх трыожна гарлалі гракі, і дзе бегла вясковая праселіца.

Машыны па той праселіцы ездзілі зрэдку, але Васілю пашанцавала. Не паспеў узысці на ўзбочыну, як з-за павароткі выехала, уздымаючы страшэнную пылюку, «лятучка» тэхдапамогі.

Ён са стогнам залез у навывёт прапыленую кабінку, кіўнуў на знак падзякі маладому кіроўцу.

Настрою не было. Панурыўшы голаў, Васіль невідушча глядзеў на дарогу і слухаў выццё рухавіка — то жаласлівае на пад'ёме, то абуранае, калі машына каціла з гары. Нечакана рука намацала цупкія даляры ў кішэні, і добры настрой вомігам апанаваў душу.

«Ох і нап'юся я сёння», — бязгучна прашаптаў пасажыр і ўжо вясёлымі вачыма зірнуў на кіроўцу. Той у адказ падміргнуў, запытальна тузануў падбароддзем, паказваючы на вышыванку.

— Што гэта ў вас за прыкід?

— Канцэрт даем для працаўнікоў вёскі, ды баян дома забыў, — прамовіў Васіль і далей, аж да самага горада, яны ехалі моўчкі.

ПОМНІК ЛІТАРЫ «Ў»

Раніцай мяне, як заўсёды, абуджае ляскатанне лыжкі аб місу. Гэта бацька есць крупнік. Я пацягваюся і міжволі наструньваю слых.

На кухні гучна тахкаюць ходзікі, а маці, па старой завядзёнцы, распавядае бацьку — што цікавага надарылася ў наваколлі.

— У Насты карова на цвік наступіла. Прабіла нагу і ў поле не пайшла. Стаіць во ля хаты, да плоту прывязаная. А Музалёў учора так напіўся, што заснуў на лаўцы. Мужыкі ў хату на руках заносілі.

Маці бразгае талеркамі і пасля паўзы пытаецца:

— Куды сёння?

— На станцыю паедзем. Загадалі літары зрэзаць.

— Якія літары?

— Жалезныя, з назвай станцыі. Гэтыя зрэжам, а новую шылду павесім.

Матчын цень, які сюд-туд прабіваецца праз дзвярную пройму ў пакой, застывае ў нерухомасці.

— А што ж гэта... так прыгожа зрабілі, і на табе — прыбіраюць.

— Загадалі па ўсёй Віцебскай вобласці старыя надпісы прыбраць і стандартныя павесіць, — выгукнуў бацька ўжо дарэшты незадаволеным голасам. — Дай ты паесці, далібог.

— Ды еш ужо, — таксама незадаволена азваецца маці і, уздыхнуўшы, падаецца на двор.

Год таму чыгуначную станцыю, што стаіць на ўскрайку вёскі, цалкам перабудавалі. Раней будынак быў прысадзісты, непрыгожы. А цяпер глядзіцца як на малюнку. І назву зрабілі з цёмнай бляхі: кожная літара на двух жалезных шпянях трымаецца. Называецца станцыя як і вёска — Доўжа, — і там за літарай «Ў» ластаўкі гняздо зрабілі. І што ж цяпер? Бляшаныя літары адрэжуць і гняздо знішчаць?

Бацька апошнім разам шкрабае лыжкай, выпівае конаўку заўсёднага малака, поўнячы кухню зычнымі глыкамі, і таксама падаецца з хаты. Праз колькі хвілін ягоны «Беларус», чхнуўшы дзеля парадку, лагодна завуркатаў, потым абурана загуў і неўзабаве аціх на другім канцы вуліцы.

Ліпеньскае сонца вісіць амаль над галавою і ладна прыпякае. Усё наўкол занямела: нават конікі змарыліся стракатаць і да часу стаіліся ў траве. Ды што там конікі! Нават пеўняў не чуваць: пашыліся пад кусты і купаюцца ў сухім пыле. І ластаўкі, што лётаюць над станцыяй, таксама не пішчаць. Як я заўважыў, яны ўжо не залятаюць, як раней, у сваё котлішча, якое зляпілі за літарай «Ў». Відаць, птушаняты кагадзе вывеліся, і гэта лагодзіць душу.

Паветра працятае густым пахам чыгункі; пах гэты захрас у носе і ад яго злёгка кружыцца галава і цягне на сон. І толькі пры ветрыку, які раз-пораз павявае ад боку станцыі і лашчыць тонкімі струменямі спіну, свядомасць праясняецца і я

прыслухоўваюся, намагаючыся пачуць грукат бацькавага трактара. Але наўкол ціха, і толькі нейкі малады пеўнік каротка і здушана кукарэкнуў непадалёку.

Я ляжу на штабелі прагнілых шпал, якраз насупраць станцыі, падставіўшы спіну гарачым сонечным промням. Ветрык казыча лапаткі, і здаецца, што разам з ветрыкам ляціць і час — некуды ў бок жытнёвага поля, што жоўтай плямай раскінулася за чыгункай.

Нечакана густое паветра працінае зумклівы званок, які перабівае заклапочаны вокліч: «Алё!» Вакно дзяжурнай па станцыі разнасцежана, і мне чутна кожнае яе слова.

— Не, яшчэ не прыязджалі! — гукае дзяжурная — дзябёлая цётка ў чырвонай фуражцы. Колькі часу яна маўчыць — слухае, відаць, суразмоўніка, потым вытыркаецца з ваконнай пройма і голасна прамаўляе: — Едуць!

Цяпер і я чую, як удалечыні стрымана тарахціць бацькаў «Беларус». Вынырнуўшы з-за рогу станцыйнага будынка, трактар з пачэпленым да яго вазком хвацка выяжджае на перон і спыняецца. У вазку сядзяць два рамонтнікі ў памаранчавых робах. Бацька не адразу глушыць рухавік — штосьці там поркаецца ў кабіны, і рамонтнікі па чарзе спускаюць на зямлю жалезныя драбіны, «балгарку», электрадрыль і вялізны скрутак кабелю.

Бацька нарэшце глушыць матор, вылазіць з кабіні і, прыпальваючы цыгарэту, задзірае голаў.

— Так прыгожа глядзіцца... людзі стараліся, чаканілі літары... а тут: зрэзаць і выкінуць.

— Таму што па-беларуску напісана, — адгукаецца адзін з рамонтнікаў, — Лукашэнка мовы не любіць — вось і загадалі зрэзаць.

У нашай вёсцы, дарэчы, адны Лукашэнку страшэнна любяць, другія лаяць. Надоечы два пенсіянера — наш сусед Музалёў і кульгавы Міканор, што жыве на выселках — нават пабіліся, высвятляючы — добры ў нас прэзідэнт ці блягі. Пілі самагонку ў Музалёвай хаце і завяліся. Музалёў ляснуў Міканора бутэлькай па галаве, і давялося нават «хуткую» выклікаць. А потым яшчэ і ўчастковы прыязджаў, нейкія паперы пісаў.

— Што там гэтыя бляшанкі, — уключыўся ў размову другі рамонтнік — высокі дзядзька з чырвоным носам: пыхкаючы цыгаркай, дзядзька раскручваў кабель. — На Віцебскім вакзале вітражы былі з «Пагоняй». Сонца свеціць і на падлозе каляровыя адбіткі. Прыгожа, як у касцёле. Усё разбілі, а ў вокны шклопакеты ўпіхнулі.

— А што за «Пагоня» такая? — пытаецца бацька.

— Ну ты што, не ведаеш? Рыцар на кані. Пры Шушкевічу на грошах малявалі.

— Усё панішчылі, — лаецца даўгяла з сінім носам, і дзяжурная па станцыі, што выйшла на перон, незадаволена мармыча: — Ну хопіць ужо... — у руцэ кабета трымае сінюю шылду. Дзяжурная прыхінула яе да сцяны, прычым дагары нагамі, і я, завярнуўшы галаву, па складах чытаю: «Стан-ци-я Дол-жо».

Хуценька насоўваю кашулю, збіраючыся паглядзець — як будуць зразаць літары, — але дзяжурная просіць не пачынаць працу, пакуль не пройдзе «дызель», і я зноў прымошчваюся на збуцвельных, цёплых ад сквару шпалах.

«Дызель» заскуголіў гамульцамі, з шумам аддзьмуўся. Некалькі пасажыраў

выйшлі — мне былі бачны толькі іхныя ногі, — цягнік злёгка тузануўся, колы ўсё з большай рашучасцю пакаціліся па рэйках, і не паспеў ад перона ад'ехаць апошні вагон, як наваколле скалануў шалёны віскат. Даўгалыгі дзядзька, залезшы на драбіны, пілаваў «балгаркай» металёвы шпень, шпурляючы долу зіхоткія іскры. Іншым разам пасажыры, што выйшлі з «дызеля», спыніліся б, каб паглядзець — што тут робяць рамонтнікі, — але цяпер іх усіх як вецер знёс, і ў наваколлі залівіста забрахалі сабакі. Я таксама быў насунуў кашулю, ды, пачуўшы такое, перабраўся на другі бок штабеля, дзе было больш зацішна, і, прытуліўшыся спінай да шпал, стаў утрапёна глядзець на жытнёвае поле і на зубчасты край лесу, што пазначаў далёкі небакрай.

Зрэзаныя літары ляжалі пасярод перону. Усё спрэс пакарабачаныя, і толькі «у нескладовае» выглядала некранальна раўняючым.

— Была Доўжа, стала ДолжО! — прамовіў, гучна і грэбліва, даўгалыгі дзядзька. — У нас так зроду вёску не называлі.

Дзядзька толькі што прасвідраваў апошняю свідравіну — на тым месцы, дзе павінна была вісець новая шыльда, — і спусціўся па драбінах.

Ад старой назвы засталіся абрэзаныя шпяні ды шэрая колка ад спляжанага лаптаўчынага гнязда.

— Шліфаваць давядзецца. А потым па-новай тынкаваць, — прамовіў бацька, пазіраючы на знявечаную сцяну.

— Вось куды ідуць народныя грошы, — азваўся даўгалыгі, падміргнуў мне вясёлым вокам, і я падхапіў з-пад ягоных ног бляшаную літару «Ў».

— А можна ўзяць?

— Навошта яна табе? І так увесь двор заваліў хломаздам, — выдыхнуў бацька, ды тут даўгяла падаў голас:

— Хай бярэ. Помнік зробіць. Літары «Ў». Я тут нядаўна да брата ездзіў, у Полацк. Дык там, у самым цэнтры горада, помнік гэтай літары паставілі. Толькі нейкі злодзеі злёгка пашкодзіў.

Помнік літары «Ў»... Я застываю ў нерухомаці, ціснучы да грудзіны шурпатую навобмацак бляху. Але ўжо праз імгненне бягу, абяруч трымаючы над галавой запаветную літару. Я ўжо ведаю — дзе пастаўлю той помнік. Непадалёку ад нашай хаты падпірала неба старая ліпа. Летась у дрэва ўдарыла маланка, і цяпер у памяць аб ёй застаўся двухметровы стаўбур з натапыранымі ў неба дзідамі аблону. Вось да таго абламанага стаўбура і прымацую «у нескладовае». Толькі трэба верх адпілаваць, каб прыгажэй было.

Я колькі разоў забягаў дахаты — спачатку ўзяў аднаручную бацькаву пілу і ўслон — стаўбур высокі, каб адпілаваць верх, росту не хопіць. Потым малаток з двума цвікамі. Нарэшце, рыдлёўку.

Пілючы ліпу, добра ўходаўся, але атрымалася ніштавата: наверху ўтварылася гладкая паверхня, на якую можна кветкі класці — помнік жа. Потым пасек крапіву вакол, прыбіў да стаўбура бляшаную літару і зрабіў да ліпы роўную сцяжынку, зняўшы рыдлёўкай дзірван. Нарэшце, сеў адпачыць, прытуліўшы да помніка патыліцу, і задаволена заплюшчыў вочы.

— Што гэта ты там павесіў? — пачуўся па-старэчаму непракерханы голас, і я размежыў павекі.

Стары Музалёў ішоў з крамы. З кішэні пацёхканага пінжака тырчала бутэлька.

— Помнік літары «У кароткае»! — паведаміў я звонкім голасам.

— Э-э, браток, такія рэчы трэба з уладамі ўзгадняць, — ці то жартам, ці то ўсур'ёз пракрахтаў Музалёў, памацаўшы рукой бутэльку. — А то міліцыя прыедзе... будзе табе, як мне надоечы, — стары яшчэ штосьці прамармытаў, вылаяўся і паклыпаў да сваёй хаты.

Следам за Музалёвым па вулцы з'явілася наша суседка — цётка Наста. І не адна — цягнула за сабой на вяроўцы карову. Відаць, хадзілі да ветэрынара, бо цётчына Субоха прыкметна прыпадала на пярэдняю нагу.

— Каго гэта ты прыбіў? — пытаецца цётка Наста, параўняўшыся з помнікам.

— Літару «У кароткае».

— Дык яна ж, здаецца, на станцыі вісела.

— Вісела, ды рамонтнікі адрэзалі. А я падабраў.

— Во дурняцца людзі. Вешаюць, тады адзіраюць... Ну пайшлі ўжо, пайшлі, — гукае цётка карове, тузае за вяроўку, і Субоха, незадаволеная крутнуўшы рагамі, сунецца па гаспадыняй.

Невядома — колькі б я яшчэ сядзеў ля свайго помніка, ды тут маці — як заўсёды незадаволеная і голасна — паклікала на абед.

— Што гэта ты з рыдлёўкай лётаеш? — маці паставіла на стол талерку з таўканіцай.

— Помнік рабіў, — мармычу я, размазваючы па бульбе азярцо растопленага масла.

— Ты б лепш храпу парсюку сабраў ды лехі прапалоў, — кажа маці, але я не слухаю тыя нараканні.

Спехам праглынаю бульбу, ем гарачую яечню, і ўжо на хаду п'ю з гладыша кампот з белых парэчак. Мне не да абеду, бо карціць паглядзець — ці стаіць хто каля помніка.

Яшчэ ад весніц заўважаю мальцаў з нашай вуліцы. Яны таўкуцца вакол ліпы. Я махаю ім рукой, бягу, спатыкаючыся на разбітай «Беларусам» дарозе, і тут жа спыняюся, пабачыўшы знявечаную літару. Яна вісіць дагары нагамі, трымаючыся на адным цвіку, і глуха бразгае пасля кожнага пушчанага каменя. Твары сяброўкі пазначаныя вясёлым азартам. Спаторнічаюць — пасля чыйго каменя бляшанка зваліцца на зямлю. Мне, як у маленстве, становіцца шкада сябе самога, і я, пракаўтнуўшы халодны камяк крыўды, думаю пра тое, што літары «Ў» няма месца на гэтай зямлі.